Man kan knappast berätta om greenheartspön utan att nämna Alexander Grant från Carrbridge, Inverness-shire i Skottland. Han fulländade konsten att bygga laxspön i greenheart. Mest berömd är han dock för sina enorma flugkast.

Trollkarlen från Ness
ALEXANDER GRANT

av: Olof Johansson

Vid en tävling 1895 i floden Ness, anordnad för lokala laxfiskare av domaren och fiskeskribenten J. H. Corballis, kastade Alexander Grant med ett 21 fots greenheartspö 65 yards – 59,4 meter. Kasten utfördes från en båt ankrad i ett strömt parti och han lyfte och la ut linan utan att skjuta en tum. Det skulle gå 108 år innan någon kastade längre på vatten. Då var det en annan ghillie från Nessälven, Scott MacKenzie, som skickade iväg speylinan 68 yards — men en hel del av det kastet bestod av skjutlina.

Än mer känt blev ett kast som Grant gjorde under en uppvisning vid Kingston-Upon-Thames 1896. Det utfördes inför en församlad fiskepress. Vid en träff dagen före tävlingen frågade Grant journalisterna hur långt det längsta uppmätta kastet med tvåhandspö var. R. B. Marston chefredaktör för och ägare av Fishing Gazette svarade att det var 49,5 yards. Grant sa då att ett spö som har kraft nog att göra ett sådant kast på vatten borde ha kraft nog för ytterligare 20 yards på gräs.

– Menar du, frågade Marston, att du kan lyfta och kasta 70 yards?

Grant bekräftade detta. Nästa dag lade han ut hela linan på gräsmattan, lyfte och sträckte ut den igen med ett överhandskast utan att skjuta någon lina. Han använde ett fyrdelat greenheartspö på 18 fot och fem tum.

Kastet mättes till 74 yards – 67 meter.

Det sägs att Grant bad kontrollanterna att ta flugan och se hur mycket slack det fanns i linan efter kastet. Kastet var så rakt att det bara gick att sträcka linan sex tum!

Man ser ofta att Grants kast nämnas i samband med diskussioner om speykast. Grant, som var född och uppvuxen intill Spey, var visserligen en skicklig speykastare men föredrog ett ...

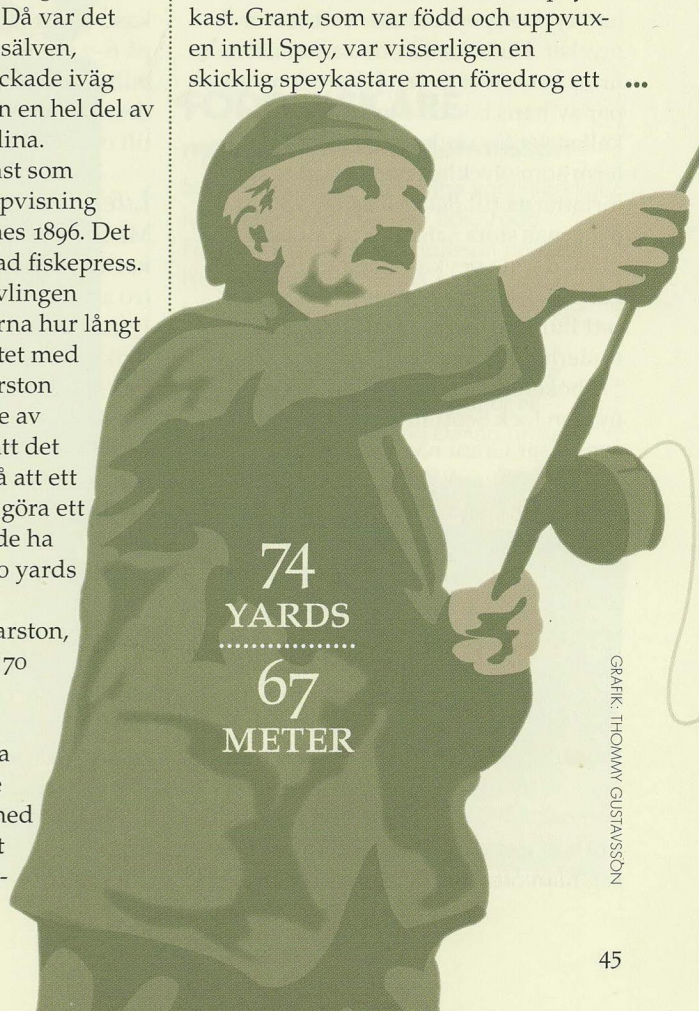

GRAFIK: THOMMY GUSTAVSSON

FOTO: INVERNESS MUSEUM & ART GALLERY

Alexander Grant, t h om mannen med spöet, var en föregångsman. Kanske var han även först att fiska med kepsen bakochfram?

... annorlunda kast för fiske, eftersom han tyckte speykast stör vattnet för mycket. Hans kast är detsamma som finns beskrivet av Jan Johansson i ett par av hans böcker om laxfiske. Jan kallar det för underhandskast – en term som olyckligt nog kapades av författarna till *Bättre Flugfiske*, Sportfiskarnas stora satsning på att lära ut modernt speykast. Jag har flera gånger fiskat med Jan Johansson och sett hur kraftbesparande och effektivt underhandskastet är.

I boken *Fine & Far Off* av pseudonymen Jock Scott finns en serie bilder som visar Grant när han kastar. Kastet har viss likhet med speykastet. Tidningen Land and Water kallade det 1896 för ett modifierat speykast. Andra har benämnt det som planet cast. Själv ville Grant kalla det för switch cast. Största skillnaden mot speykast är att ingen del av lina, tafs eller fluga tillåts att ankra i ytan. Kastaren tar in bara en kort bit skjutlina eller, som Grant föredrog, inget intag alls. Linan lyfts och passerar under spöt. Framkastet görs innan bakkastet rätat ut sig och vinklas direkt ut över strömmen. Förr såg man ofta lokala laxfiskare längs de stora älvarna i Norge använda just detta kast, oftast med odelade bambuspön på 6–7 meter och ibland med bara ett billigt snöre som fluglina. Ändå kunde dessa obesjungna mästare täcka vattnet till och med i en så stor älv som Driva.

Liten fiskare med långt spö

Med tanke på hur en del av dagens kastfantomer ser ut, skulle man kanske tro att Alexander Grant också var ett fysiskt praktexemplar. Särskilt när man tänker på att hans utrustning med 20 fots spö och fyra och en halvtums rulle vägde närmare två kilo. I själva verket beskriver dåtida tidningsnotiser honom som ganska kort och klent byggd, med en vikt av bara 65 kilo. Några spekulerar i vad en kraftigare kastare med Grants kompetens skulle kunna åstadkomma. Man missade helt att Grant ofta påpekade att ett riktigt utfört längdkast inte fordrar mycket kraft när det görs med ett långt spö. Mer relevant fråga är nog vad Grant skulle ha kunnat prestera med ett modernt spö och lina.

Pseudonymen Jock Scotts bok, *Fine and Far Off*, från 1952 är tillägnad Alexander Grant – »The Wizard of the Ness«. Till största delen handlar boken om Grants idéer om laxfiske och hans sätt att fiska och kasta. Jock Scott skriver att Grant baserade sitt fiske på långa kast utan att skjuta lina. Han ansåg att laxen är mycket skyggare än vad fiskare i allmänhet tror och ville därför alltid ha största möjliga avstånd mellan sig och laxen. Med sitt sätt att kasta störde han laxen mindre än vad man gör med ett speykast. Han skulle förmodligen med förundran se på många av oss kortklumpskastare, som febrilt halar ändlöst lång skjutlina och gladeligen river upp poolen med både ett och två utlägg, innan vi får till det med det slutliga kastet, som ändå inte når alls lika långt som Grants kast.

Grants berömmelse vilar inte bara på några uppmätta rekordkast. Han var vetenskapligt begåvad och en skicklig fiol- och spöbyggare som använde stämgaffel för att ge både instrument och spön den rätta vibrationen.

Eftersom tätheten i trä varierar en del, och det enligt Grant är viktigt att

varje sektion av flugspöet har exakt samma egenskaper, utprovade han noga varje del. Grants greenheartspön, som han döpte till Vibration, blev mycket efterfrågade. De var givetvis splitsade, eftersom holkade träspön inte i längden tål den vridning som de utsätts för både vid speykast och Grants underhandskast. Grant sökte och fick 1894 patent för en förbättrad konstruktion av splitsen; »A Non-slipping Splice for Fishing Rods, Golf Club Handles and other like articles.«

Han ansåg att det är fel att sätta korkhandtag på laxspön; varför förstöra kontakten med spöet? Och han var stark anhängare av lösa spöringar, en ringtyp som var vanlig både på flug- och metspön, och som försvann först fram på trettiotalet. Grant designade även en speciell lina till sina spön. Den långa linan hade kontinuerlig tapering och var i tvärsnittet fyrkantig. Inför fisket beströks den med rå linolja. Linan sjönk under fisket, men en lång tunn spets och små kroknummer gjorde att flugan ändå gick tillräckligt ytligt för sommarlaxen.

Spötillverkningen blev snart så omfattande att Grant hade svårt att hantera den. Han sålde 1900 verksamhet och patent till Charles Playfair & Co, Aberdeen för en okänd summa och en royalty för varje sålt spö. Playfair tillverkade Vibration-spön från 1900 till 1950, men med korkhandtag och fasta spöringar. Tillverkningen fortsattes av J. Somers & Son på Thistle Street, Aberdeen, som tillverkade mina tre Vibrationspön.

Jock Scott berättar att Grant var en mycket framgångsrik fiskare. Han hör till den lilla grupp laxfiskare som fått en lax över 50 pund på fluga. Fisken tog han i floden Garry, där han drygade ut sin inkomst genom att arbeta som ghillie en dag i veckan åt fiskerättsägaren Lord Burton. Laxen vägde 55 pund – 24,9 kg.

Alexander Grant var inte bara en stor fiskeprofil. I Skottland var han minst lika känd som virtuos fiolspelare, både som soloartist och som medlem i The Highland Strathspey & Reel Society. Han kallades allmänt Battan efter Battangorm i Speydalen där han föddes 1856. Grant avled 1942.

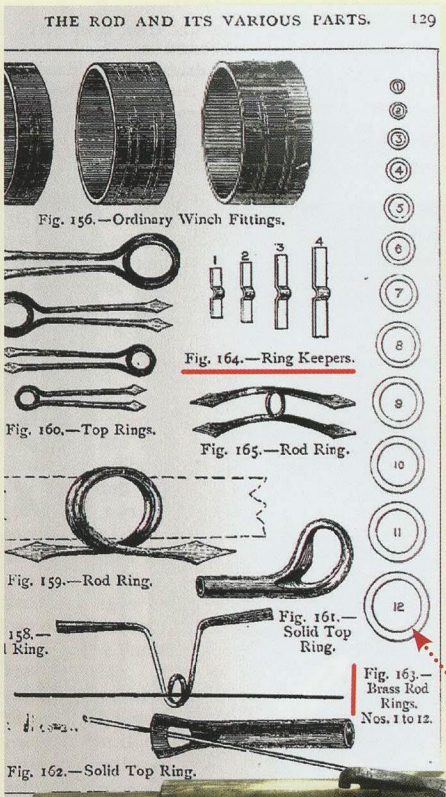

Alexander Grant var stark anhängare av hängande spöringar. Fram till 1910 var detta en mycket vanlig linförartyp både på amerikanska och brittiska flugspön. I England levde de kvar ännu ett par årtionden, kanske främst på metspön och havsfiskespön. Fig 164 visar hållaren till ringen Fig 163. (Ur Fishing Tackle its Material and Manufacture, av John Harrington Keene, 1886.)

GREENHEART – HÅRT OCH EXPLOSIVT

Greenheart växer i tropiska Sydamerika, framför allt Guayana. Det kan bli 40 meter högt, är långsamt växande och ständigt grönt. Veden är tung – den flyter med nöd och näppe – och mycket hård. Färgen varierar från ljust gulbrun till mörkare olivbrun. Den är lika motståndskraftigt mot röta och skeppsmask som teak och mycket hård. Sin största användning har det som material för bryggor, slussportar och liknande i krävande miljöer. Polarforskningsfartygen Fram och Endurance, de två starkaste träfartyg som någonsin byggts, hade mycket greenheart i skroven. En egenhet hos greenheart är att stockarna ibland exploderar våldsamt när de sågas upp. På sågverken brukar man gardera sig genom att spänna kedjor runt stocken.

Greenheart var länge det främsta materialet för engelska tillverkare av finare spön. Tidigare var ofta långa spön – och de flesta spön några hundra år tillbaka i tiden var långa – sammansatta av olika slags, oftast lokala, material. Ask, gran eller hickory i underdelen, idegran, hassel eller lancewood i mellandelar och bambu i toppdelen, alternativt en topp av valfiskben, alltså samma elastiska material som stödde damernas hårt snörda korsetter och som utvanns ur bardvalens barder. Så snart engelska spömakare i början av 1800-talet upptäckte greenhearts förtjänster, började man bygga flugspön med greenheart i hela klingan.

FÖDD FISKARE

ny bok från Olof Johansson
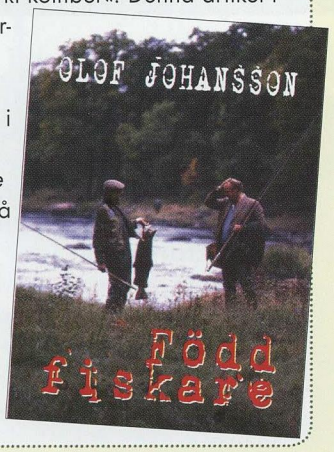
Svenskt sportfiske har länge varit märkligt historielöst. Med sin nya bok, *Född Fiskare*, ändrar Olof Johansson på detta. Han tar läsaren med på en tur genom nästan 70 år av sportfiskets utveckling i Sverige. I ett kapitel belyser han flugspöets historia, genom att berätta om sina egna spön, »från stålrör till nannoförstärkt kolfiber«. Denna artikel i FiN är en fördjupning av en del av detta avsnitt i boken. *Född Fiskare* är utgiven på Isabergs förlag.